

ЕЛЕМЕНТИ ФОРУМ-ТЕАТРУ ЯК ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ ЗАСВОЄННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

прогрес, і регрес, але провідною тенденцією є прогрес. Вивчаючи суспільство, суспільно-економічні та соціально-культурні процеси, Іван Франко зазначає, що факт майнового розшарування веде до формування тих сил, які його поваллять. Капіталізм в його жорсткій формі був неприйнятним для Франка. Тому на зміну капіталізму має прийти соціальний устрій, заснований на принципах свободи, гуманізму та справедливості. І. Франко постійно вірив, що майбутнє України в її незалежності та самостійності.

1. Захара І. Позитивізм у соціальній філософії

Івана Франка / І. Захара // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: матеріали Міжнародної наукової конференції (Львів, 25 – 27 вересня 1996 року). – Львів: Світ, 1998. – С. 180 – 185.

2. Франко І. Мислі о еволюції в історії людськості [1881] / І. Франко // Франко І. Збір. творів: у 50-ти т. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 45. – С. 76 – 139.

3. Франко І. Що таке поступ?: Збір. творів у 50-ти т. / Іван Франко. – К.: Наук. думка, 1986. – Т. 45. – С. 161 – 162.

4. Хамар У.В. / У.В. Хамар // Іван Франко про “національний ідеал” // Науковий вісник ВДУ. Журнал Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Серія: Філософські науки. – 2000. – № 8. – С. 112 – 115.

Стаття надійшла до редакції 09.12.2016

УДК 371.5

Юлія Возна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету

ЕЛЕМЕНТИ ФОРУМ-ТЕАТРУ ЯК ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ ЗАСВОЄННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

У статті висвітлюються проблеми визначення сутності поняття “форум-театр”, “соціальні вміння”, “інтерактивне навчання”, здійснюється аналіз наукових підходів до обґрунтування сутності форум-театру, розглядаються проблеми та труднощі впровадження інтерактивних технологій в навчальний процес. Автор розглядає сучасні міжнародні тенденції використання форум-театру у навчальному процесі.

Ключові слова: “форум-театр”, “соціальні вміння”, “інтерактивне навчання”.

Літ. 6.

Юлія Возна, кандидат педагогических наук, доцент кафедры социальной работы и социальной педагогики Хмельницкого национального университета

ЭЛЕМЕНТЫ ФОРУМ-ТЕАТРА КАК ИНТЕРАКТИВНЫЕ ФОРМЫ УСВОЕНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ УМЕНИЙ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ

В статье освещаются проблемы определения сущности понятия “forum-theatre”, “social skills”, “an interactive learning”, осуществляется анализ научных подходов к обоснованию сущности форум-театра, рассматриваются проблемы и трудности внедрения интерактивных технологий в учебный процесс. Автор рассматривает современные международные тенденции использования форум-театра в учебном процессе.

Ключевые слова: “forum-theatre”, “social skills”, “an interactive learning”.

Yuliya Vozna, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Social Work and Social Pedagogy Department Khmelnytskyi National University

THE ELEMENTS OF THE FORUM-THEATRE AS AN INTERACTIVE FORMS OF LEARNING OF SOCIAL SKILLS OF THE FUTURE EXPERTS OF SOCIAL SPHERE

This article highlights the problems of defining the essence of the concepts: “forum theatre”, “social skills”, “an interactive learning”, analyzes the scientific approaches to the justification of essence of forum-theatre, deals with the problems and difficulties of implementation of interactive technologies into the educational process. The author examines the contemporary international tendencies of using the forum-theatre in the learning process.

Keywords: “Forum Theatre”, “social skills”, “an interactive learning”.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Сучасна вища освіта України ставить високі вимоги до якості надання освітніх послуг, до змісту та форм організації навчально-виховного

процесу.

Сучасний ринок праці потребує не стільки висококваліфікованих працівників, скільки таких, які здатні самостійно, критично і творчо мислити, відповідальних, мобільних, конкурентоспроможних

і професійно компетентних фахівців, здатних до саморозвитку і самореалізації. Особливо це стосується соціальної сфери. Дедалі частіше роботодавці висувають вимогу до своїх працівників володіти не тільки високою професійністю, а й певними особистісними характеристиками і якостями.

Вагома роль у цьому контексті належить інноваційним формам навчально-виховної роботи, однією з яких є створення та діяльність форум-театру, що активно формує суспільно-психологічний ідеал, виражаючи його у вигляді певних психологічних образів, з допомогою яких соціально-психологічні ідеї, моральні норми, життєві цінності перетворюються в особистий досвід людини, органічні набутки її характеру. Особливо вагомий виховний потенціал має театральне мистецтво, в якому життя відтворюється живою, конкретно людською дією. Сила емоційно-почуттєвого та ідейно-психологічного впливу театральної гри робить її одним із найефективніших психолого-педагогічних засобів формування професійних компетенцій майбутніх фахівців соціальної сфери, зокрема створення умовної реальності, в якій студенти вчать визначати і розвивати свої професійні здібності, навички, інтереси, та й, власне, соціальні вміння. Тому організація в вищому навчальному закладі форум-театру як інтерактивної форми засвоєння соціальних вмінь майбутніх фахівців соціальної сфери є надзвичайно актуальною.

Розкриття сутності інтерактивних технологій у соціальній сфері було предметом дослідження багатьох науковців, які вважають інтерактивні підходи найбільш ефективними у вирішенні соціальних проблем сьогодення. Аналіз публікацій стосовно використання інтерактивних технологій надають можливість зазначити, що цій проблемі присвячено значну кількість досліджень С. Архипової, О. Безпалько, Р. Вайноли, Т. Журавель, І. Звереві, А. Капської, І. Мельничук та інших.

Метою статті є систематизація теоретичних ідей та узагальнення досвіду використання елементів форум-театру як засобу формування соціальних вмінь майбутніх фахівців соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу. Сучасні світові стандарти у вищій освіті передбачають підготовку конкурентоспроможних, висококваліфікованих спеціалістів, здатних інтегрувати теоретичні знання і практичні уміння в цілісну систему, володіти новими технологіями тощо.

Інтерактивні технології навчання у контексті сучасних змін в освіті є актуальними та

необхідними у процесі підготовки фахівців для соціальної сфери. Форум-театр як форма інтерактивного навчання є, на нашу думку, ефективним засобом навчання студентів, умовою раціоналізації, оптимізації та вдосконалення процесу навчання у вузі.

Термін “інтерактив” англійського походження від слова “inter” – взаємний і “act” – діяти. М. Кларін, розглядаючи проблеми інтерактивного навчання, стверджує, що “це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності об’єктів навчання, яка включає конкретні цілі, а саме створення комфортних умов навчання, за допомогою яких студент відчуває свою успішність, свою інтелектуальну спроможність, що робить продуктивним сам процес навчання” [6, 33]. Відтак, інтерактивний – здатний до конструктивної взаємодії, до суб’єкт-суб’єктного діалогу та співпраці.

Для нашого дослідження важливим є міркування науковця В.В. Ягоднікової, яка характеризує інтерактивне навчання як ефективний метод стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності, який сприяє:

- оволодінню етапами навчальної діяльності;
- розвитку критичного мислення;
- росту впевненості у власні сили;
- розвитку самостійності;
- формуванню позитивної Я-концепції;
- розвитку креативності;
- формуванню організаторських і комунікативних здібностей;
- формуванню відповідних життєвих і професійних компетенцій;
- зростанню успішності [5, 11 – 12].

Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [1, 113].

Під інтерактивністю перш за все розуміють принцип побудови і функціонування педагогічного, психологічного, комп’ютерного спілкування в режимі діалогу.

Суть навчання за інтерактивними технологіями полягає у тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу (і студентів, і викладачів).

У контексті нашого дослідження важливими є висновки А. Вербицького. Науковець актуалізує необхідність пріоритету в освіті загальнонародських цінностей. Згідно з особистісно-діяльнісним підходом до організації навчального процесу в

центрі його знаходиться той, хто вчиться. Формування особистості і її становлення відбувається в процесі навчання, коли дотримуються певних умов:

- створення позитивного настрою для навчання;
  - відчуття рівного серед рівних;
  - забезпечення позитивної атмосфери в колективі для досягнення спільних цілей;
  - усвідомлення особистістю цінності колективно зроблених висновків;
  - можливість вільно висловити свою думку і вислухати свого товариша;
  - викладач не є засобом похвали і покарання, а – другом, порадиником, старшим товаришем.
- Всім цим умовам відповідають інтерактивні технології [2, 89 – 93].

Ефективність інтерактивного навчання забезпечує дотримання визначених основних принципів:

1. *Принцип діяльності.* Навчання через досвід. Створювати умови дослідження меж використання даних знань.

2. *Принцип відкритості.* Не тільки давати знання, але і показувати їх границі. Ставить учасника перед проблемами, рішення яких лежать за межами досліджуваного питання.

3. *Свобода вибору.* Право виборулюбого суб'єкта діяльності, яке дається всім: і у виборі форм, і у можливості представити власну точку зору.

4. *Зворотній зв'язок.* Регулярно контролювати процес навчання за допомогою розвинутої системи зворотного зв'язку: підводити підсумки, оцінювати проведення семінару, надати можливість обговорювати сам процес навчання [5, 14 – 15].

У контексті аналізу сутності та змісту інтерактивного навчання для нашого дослідження важливим є акцентувати увагу на змісті соціально-інтерактивного театру. Соціально-інтерактивний театр життя є вагомим внеском у втілення освітніх програм за концепцією “рівний-рівному”, розробленої фахівцями Міністерства освіти і науки України, та свідчить, що: “... найоптимальнішим методом профілактичної роботи є навчання між однолітками, коли молода людина оволодіває знаннями та набуває соціального досвіду в ході спілкування з ровесниками” [3, 21], – саме такий досвід передає Школа Рівних Можливостей. Для удосконалення роботи Театру було вивчено багаторічну роботу Школи Рівних Можливостей щодо залучення молоді до соціальної дії, формування прошарку соціально активних молодих людей, небайдужих до процесів, що відбуваються у суспільстві, котрі мають бажання змінити суспільство на краще, а

також пошуку нових найефективніших, найвпливовіших методик соціальної роботи та їх адаптація до українських сучасних реалій, залучення найкращих спеціалістів [4, 14 – 20].

Під час інтерактивного навчання відбувається співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і студент, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють цінність навчання, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Головними у процесі навчання є зв'язки між студентами, їхня взаємодія і співпраця. А саме такий підхід уможливило формування соціальних вмінь майбутніх фахівців соціальної сфери.

Соціальні вміння – здатність належно виконувати певні соціальні дії, заснована на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок. Соціальні вміння – це норми поведінки. Утворення вмінь є складним процесом аналітико-синтетичної діяльності кори великих півкуль головного мозку, в ході якого створюються й закріплюються асоціації між завданням, необхідними для його виконання знаннями та застосуванням знань на практиці. Формування умінь проходить кілька стадій. Спочатку – ознайомлення з умінням, усвідомлення його смислу. Потім початкове оволодіння ним. Нарешті, самостійне й дедалі точніше виконання практичних завдань.

Формування соціальних вмінь та й, зрештою, удосконалення навчально-виховного процесу, безсумнівно забезпечується за умови впровадження в практику навчання такої інтерактивної форми як форум-театру.

Серед основних завдань, які ставить перед собою форум-театр як інноваційна форма роботи з питань профілактики соціальних проблем у молодіжному середовищі можна вбачити наступні:

- ознайомити студентство з соціальними проблемами українського суспільства;
- показати можливі наслідки такого роду проблем для особистості, сім'ї, суспільства, держави;
- розглянути шляхи виходу з соціальних проблем;
- сприяти діалогу, співпраці, спільному пошуку вирішення проблем;
- розвивати критичне мислення студентів щодо вирішення соціальних проблем та пов'язаних з ними проблем;
- сприяти виробленню у студентів соціальних умінь та навичок позитивно спрямованої поведінки.

Форум-театр – інтерактивний метод, який прийшов до нас з Бразилії і знаходиться на стику

театру, педагогіки і психології. В форум-виставі завжди лежать реальні життєві ситуації, які розігруються акторами перед глядачами.

Цінність форум-театру в тому, що він базується на підставі не конкретного сценарію чи інсценізації конкретного літературного сюжету, а саме на взаємодії акторів і глядачів, що можуть розвивати зміст і власну тему. Глядачі (у контексті нашого дослідження – студенти) мають можливість не лише познайомитися з важкою проблемною ситуацією, як у інтерактивному театрі, або отримати інформацію, як під час тренінгу, а й розробити алгоритм, створити модель успішної поведінки в складній, на перший погляд безвихідній, ситуації. Вистави форум-театру можуть бути присвячені таким важливим соціальним проблемам, як запобігання наркоманії, алкоголізму, СНІДу, торгівлі людьми, суїциду, подолання насильства, планування та взаємовідносинам у сім'ї, формування моральних якостей, проблемам різних націй та культур, формуванню здорового способу життя тощо.

Основним характерним елементом системи форум-театру є безпосередня участь глядача в події, що відбуваються на сцені. Будь-хто може сказати “стоп”, вийти на сцену і замінити одного з акторів, таким чином, змінюючи поведінку діючих на сцені персонажів.

Особливістю форум-театру є те, що акторська підготовка учасників не обов'язкова, проте бажано б було провести підготовчі вправи та познайомити учасників з деякими техніками у тому випадку, коли постановка здійснюється учасниками тренінгового заходу, в тому числі потерпілими від насилля, жертвами торгівлі людьми тощо. Тому в практиці форум-театру використовуються такі техніки як зображення людських частин тіла; зображення об'єкту – пам'ять почуттів; створення епізоду “минуле – майбутнє” та ін. Техніки мають бути спрямовані на створення у групі атмосфери захищеності, самоповаги, активності, атмосфери, яка сприяє емоційному розвитку кожного учасника. Часто використовуються техніки роботи в колі; відкритий простір; контракт-правила; обговорення; рольові ігри; індивідуальна робота; робота в малих групах; активне слухання та інші. Звичайно, що до вище згаданих технік завжди будуть долучатись техніки виразного читання; сценічних рухів; акторської майстерності.

Особлива роль та місце в форум-театрі відводиться ведучому (джокеру), який стимулює учасників спектаклю до пошуку ідей і розвиває їх, використовуючи відкриті запитання для підтримання діалогу. Джокер обов'язково має володіти такими навичками та якостями як

комунікабельність; активне слухання; ораторські навички; навички театрального мистецтва.

Можна сказати, що форум-спектакль – це своєрідна репетиція життя. Будь-яка дія, діалог починаються на сцені, але їх мета – вплинути на поведінку особистості у цій ситуації.

Проаналізувавши досвід зарубіжних та вітчизняних вчених, можна стверджувати, що інтерактивні методи сприяють інтенсифікації та оптимізації навчального процесу. Вони дозволяють студентам: - зробити засвоєння знань більш доступним; - навчитись формулювати власну думку, правильно її виражати, доводити свою точку зору, аргументувати й дискутувати; - навчитись слухати іншу людину, поважати альтернативну думку; - моделювати різні соціальні ситуації, збагачувати власний соціальний досвід через включення в різні життєві ситуації та переживати їх; - вчитись будувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси, прагнути до діалогу; - аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу; - знаходити спільне розв'язання проблеми; - розвивати навички проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт. Крім того, використання інтерактивних методів дозволяє реалізувати ідею співробітництва тих, хто навчає і тих, хто навчається, вчить їх конструктивній взаємодії, сприяє оздоровленню психологічного клімату під час проведення аудиторних занять, створює доброзичливу атмосферу.

Висновки. Впровадження в навчальну практику вищої школи такої форми роботи як форум-театру стимулює студентів та викладачів до інтенсивної творчої праці, вміння бачити соціальний світ не тільки крізь призму теоретичних положень, але й в контексті живої реальності. Ефективність форум-театру в навчальному процесі за умови розробки спільних алгоритмів вирішення соціальних проблем очевидна.

Рекомендації. Результати проведеного аналізу змісту понять “форум-театр”, “інтерактивне навчання”, дають можливість визначити зміст та напрями інтерактивного навчання у вищих навчальних закладах, які можуть бути використаними для удосконалення процесу підготовки фахівців соціальної сфери, для вирішення конкретних завдань впровадження інноваційних технологій організації навчання у вузі.

Перспективи подальших досліджень. Спеціальних досліджень потребує проблема методології і змісту форум-театру в нашій країні, ролі і місця елементів форум-театру у

ІНТЕГРАЦІЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

практичному впровадженні в навчальний процес у сучасному вузі, розробки і впровадження інноваційних технологій його здійснення.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Уклад. І голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ – Перун, 2003. – 1440 с.

2. Вербицкий А. Активные методы обучения в высшей школе: контекстный подход. М., 1989. – 127 с.

3. Гендерний інтерактивний театр: навч. посіб.

/Я. Немая, Л. Колос, І. Конченкова та ін., Школа рівних можливостей. – К., 2007. – 176 с.

4. Захарченко І. Форум-театр – нове слово у соціальній роботі / І. Захарченко // Вісник програм шкільних обмінів. – 2006. – №26. – С. 14 – 20.

5. Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. / В.В. Ягоднікова. – К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2009. – 80 с.

6. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии. – Рига, НПЦ “Эксперимент”, 1995 – 175 с.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2016

УДК 378.147

Інга Сіняговська, кандидат педагогічних наук, викладач кафедри іноземних мов Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг

ІНТЕГРАЦІЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті теоретично обґрунтовано закономірності й принципи інтеграції змісту навчання гуманітарних дисциплін, що дозволяють визначити стратегічний напрям освітнього процесу й намітити тактичну програму реалізації його загальноосвітніх цілей.

Ключові слова: інтеграція, зміст навчання, гуманітарні дисципліни, професійна підготовка, педагогічна взаємодія.

Лит. 5.

Інга Сіняговская, кандидат педагогических наук, преподаватель кафедры иностранных языков Донецкого национального университета экономики и торговли имени Михаила Туган-Барановского, г. Кривой Рог

ІНТЕГРАЦІЯ СОДЕРЖАННЯ ОБУЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИМ ДИСЦИПЛІНАМ

В статті теоретично обґрунтовано закономірності й принципи інтеграції змісту навчання гуманітарних дисциплін, що дозволяють визначити стратегічний напрям освітнього процесу й намітити тактичну програму реалізації його загальноосвітніх цілей.

Ключевые слова: интеграция, содержание обучения, гуманитарные дисциплины, профессиональная подготовка, педагогическое взаимодействие.

Inha Sinyahovska, Ph.D. (Pedagogy), Lecturer of the Foreign Languages Department Donetsk Mykhaylo Tugan-Baranowskiy National University of Economics and Trade, Kryviy Rih

AN INTEGRATION OF THE CONTENT OF TRAINING OF HUMANITIES DISCIPLINES

The article deals with the principle and regularities of integration of content of training of humanities disciplines, that allow to define the strategic direction of the educational process and allude to the tactic program of realization of educational objectives.

Keywords: an integration, a content of the training, the humanities, the professional training, the pedagogical interaction.

Постановка проблеми. Інтеграція знань, що представлена в сучасних теоріях освіти особистості, дозволила виділити основні закономірності й систему взаємопов'язаних з ними принципів гуманізації освіти. Сутнісна специфіка цих принципів полягає не лише у передачі деякого змісту базових знань і формуванні відповідних їм умінь, але й у спільному особистісному та професійному

розвитку учасників педагогічного процесу. Принципи гуманізації освіти – це концентроване, інструментальне вираження сучасної концепції особистості. Саме система теоретичних знань про особистість, а не окремі закономірності визначають сутність і зміст принципів гуманізації освіти, а тим більше – систему принципів. У якості принципів виступають лише ті положення, які мають загальне значення, діють у будь-яких